

**GE-Lİ-
YO-RUM
DİYEN
FACİA**

**BOĞAZİÇİ
ÜNİVERSİTESİ
SOMA
ARAŞTIRMA
GRUBU
RAPORU**

Soma Saha Çalışması Raporu

BANU CAN / ÇİĞDEM ARTIK / FETHİYE ERBİL /
FİKRET ADAMAN / MUSTAFA KABA /
NUR SULTAN ÇIRAKMAN / ÖNSEL GÜREL BAYRALI /
TUĞÇE NOMANOĞLU / YAHYA METE MADRA /
ZEYNEL GÜL

Boğaziçi Üniversitesi Soma Dayanışması

1. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Soma'da gerçekleşen facianın ardından Boğaziçi Üniversitesi akademisyen, öğrenci ve emekçileri tarafından kurulan Boğaziçi Soma Dayanışması, Soma'da ve bölgedeki şartları; ekonomik, sosyal ve kültürel arka planlarını analiz ederek anlamlandırma-yı amaçlayan bir oluşumdur.

13 Mayıs'ta Soma Eynaz madeninde meydana gelen patlamadan sonra Boğaziçi Soma Dayanışması olarak birçok kere bölgeye gittik. Soma, Savaştepe, Kınık, Dursunbey gibi yakın ilçeleri ve köyleri gezdik, gözlemlerde bulunduk. Bu rapordaki veriler Mayıs, Temmuz ve Eylül aylarında Soma, Kınık ve Savaştepe'deki maden işçileri, sendikacılar, maden mühendisleri, Soma Kömür İşletmeleri AŞ yetkilileri, kadınlar, bölge esnafı, Soma civarındaki Akçaavlu, Dualar, Ularca, Karaçam köylerinden 100'e yakın görüşmeciyle (bunların 60'a yakını işçilerden oluşmaktadır) yapılan mülakatlara dayanmaktadır. Görüşmeler birebir derinlemesine mülakatlar ve odak grup toplantısı şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ayrıca gazete haberleri ve web sitesi taramalarından da yararlanılmıştır.

Kurumlar adına konuşanlar dışında, metinde görüşmecilerin gerçek isimlerini gizlilik ilkesi gereği kullanmamayı tercih ettik.

2. SOMA: “KAZA” ÖNCESİ VE SONRASI

Bu bölüm, Soma’ya yoğunlaşarak ve çoğu zaman da Soma’nın kendi gözünden bakarak “kaza” öncesi ve sonrasını dillendirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda şu temel başlıklar üzerinde durulmasında yarar vardır: madencilerin köylerinden göçle ya da başka sebeplerle madene gelişi, işe alım süreci, sendika, sendikal örgütlenme, borçluluk, hukuki süreç, facia sonrası ziyaretler ve yardımlar, Soma’da kadınların durumu, “kaza”yı takip eden süreçler. Kaza anına ilişkin ayrıntılı bir rapor mevcut olduğundan o sürece yönelik gözlemlerimizi tekrara düşmemek adına, burada yazmamayı tercih ettik.

Soma’da birleşen hayatların öncesinde çoğunlukla, civar köylerde bir yaşam var. Soma’daki genç erkeklerin madene girişi, tarımın Türkiye genelindeki çözülmesine koşturucu olarak gerçekleşmiş. Araştırmamızda kimi zaman civar köylerden göçen, kimi zaman da Türkiye’nin başka yörelerinde madencilik başlatıp Soma’ya gelen erkeklerin serüvenlerini not ettik. İlk bölümde kaderleri madende buluşan ve çoğu genç olan erkeklerin hikâyeleri yer almaktadır.

2.1 “KAZA” ÖNCESİ

Soma’da Birleşen Hayatlar

Soma’da yaptığımız görüşmelerde bölgedeki madenlerde çalışan işçilerin önemli bir kısmının madenden önce geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağladığını öğrendik. Anlatılanlara göre Soma, Savaştepe ve Kınık ilçeleri tütün merkezi iken, 2002 yılından itibaren köylünün büyük bir kesimi maden ocaklarına yönelmek zorunda kaldı. Bundaki en önemli sebep ise tarımdaki sübvansiyonların kaldırılmasıyla bireylerin, özellikle de genç neslin, tarım yapmak yerine sabit bir geliri ve güvencesi olduğunu düşündüğü maden ocaklarında çalışmaya başlamasıdır (“Bu konu elinizdeki kitabın “Türkiye’de Büyüme Ve Kalkınma Sorunsalı Üzerine Bazı Gözlemler” adlı bölümünde ayrıntılı tartışılmaktadır).

Bilindiği üzere, IMF ve Dünya Bankası politikalarının bir sonucu olarak 2000’li yılların başında özelleştirilen TEKEL’in destekleme tütün alımları sona ermiştir. TEKEL’in destekleyici rolü yerine tütün satışları için sözleşme esası getirilmiştir. Bunun sonucunda tütün ve tütüncülük çok-uluslu şirketlerin ve onların yereldeki temsilcilerinin egemenliğine girmiştir. Bundan böyle tütün üretmek geçimini sağlayamayan çiftçilerden imkânları olanlar alternatif tarım ürünlerine yönelmişlerdir, çoğu zaman ise tarımı terk edip ya da ek iş olarak sürdürüp sanayide iş aramaya koyulmuşlardır. Burada altı çizilmesi gereken nokta şudur: İş aramaya koyulan kişiler için maden ocaklarını çekici hale getiren etmenler sabit gelir ve güvencedir.

On beş sene önce Soma'nın merkez köylerinden birinde yaşayan Mehmet'in hikâyesi aslında çok şeyi özetliyor. Mehmet, genç bir adamken köyde ailesiyle yaşıyor. İki erkek, bir kız kardeşi var. Kardeşlerin en büyüğü o. Köye bir saat uzaklıktaki tarlalarında ağırlıklı olarak tütün yetiştiriyorlar. Tütün o zamanlar iyi para getiriyor. Köydeki evin önündeki geniş bahçede de kendi yiyeceklerini yetiştiriyorlar –domates, biber, patlıcan, salatalık... Üç beş küçükbaş hayvanları var. Tütün parasıyla bir de traktör almışlar.

Mehmet ortaokulu bitiriyor. Lise ilçe merkezinde bulunuyor ve ilçedeki eğitimi takip etmenin mali yükü çok yüksek. Köyde bir iki kişi dışında kimsenin liseye devam etmemesi bu saptamayı güçlendiriyor. Liseye devam edenlerin aileleri köydeki evlerini kapatıp ilçeye taşınıyorlar. Mehmet'in köyde kalıp tarla işlerine destek olması, evi çekip çevirmesi lazım. “Kardeşlerimden okumak isteyen olursa onlara destek olurum” diye düşünüyor. Sonra tütün işi gitgide zorlaşıyor. Yaklaşık 12 sene önce üretime sınırlama getiriliyor. Tütün Yasası çıkıyor. Eskiden devlet çiftçinin ürettiği kadarını almayı garanti ederken, şimdi büyük şirketlerle baş başa kalıyorlar. Şirket her zaman en düşük fiyatı teklif ediyor. Köyden yavaş yavaş ayrılanlar oluyor; ilçeye, komşu illere göç edenler... Sanayide iş bulanlar oluyor. Mehmet gitmek istemiyor. “Madem tütün kazandırmıyor, biz de başka şeyler üretilim” diyor. Ayçiçeği, domates, mısır deniyorlar. Yine karşılarında satış için sözleşme yapmak zorunda oldukları şirketler var. Bir yandan da mazot fiyatları artıyor. Artan mazot fiyatlarıyla mekanize tarım yapmanın da maliyeti ciddi ölçüde artıyor. Ödemeleri düzenli yapabilecekleri bir gelirleri yok. Tüm sene boyunca çayı, şekeri, unu bile veresiye alır hale geliyorlar. Yılsonu hasat paraları hiçbir zaman borçlarını kapatamıyor. Her sene biraz daha borçlanıyorlar.

Derken, “Köyden birileri madene gidiyor” diye duyuyorlar. Mehmet cesaret edemiyor, “Bilmediğim bir iş” diyor. Ama erkek kardeşlerinden bir küçüğünün gözü daha kara; bir gün gidiyor, köydeki işçileri madene sokan adamla tanışıyor. “Evde oturup borca girmektense madende çalışırım”, diyor. “Hiç yoktan iyidir”, diyor. Madene girmeye karar veriyor. Mehmet o sırada askere gidiyor. Bu arada köyden sevdiği bir kız da var. “Asker dönüşü isteriz” diye düşünüyor. Öyle de oluyor, ama asker dönüşü ne sağlam bir işi var, ne de kendine ait evi. Vermezler kızı diye düşünüyor, “Madem bir yuva kuracağım bana da sabit bir gelir lazım, güvence lazım”, diye aklından geçiriyor. O da madene giriyor. Düşündüğü gibi de oluyor; düğünü daha rahat yapıyor, ilçeye taşınıyorlar, ayrı bir eve çıkıyorlar karısıyla. İki de çocukları oluyor. Kredi çekip ev alıyorlar, üç dört yıldır onun taksitini ödüyorlar, daha rahat bir on sene var bitmesine.

Borç bitmiyor. Mehmet'in ömrü bitiyor.

Mehmet'le erkek kardeşi Eynaz faciasında kaybettiğimiz işçilerden. İki kardeş, biri bekâr,

biri evli ve iki çocuk babası, yan yana gömülüyorlar. Mehmet'in annesi anlatıyor bize hikâyesini, babası ilaçla ayakta duruyor, acısından konuşmıyor bile... Mehmet'in eşi ise ilçeden köye, kayınvalidesinin evine geri dönmüş, kucağında iki çocuk. Bize ölen eşinin ve diğer işçilerin madene mecbur bırakılmasını şöyle aktarıyor:

“Yani adamlar diyor ki, “Çalışmayacak mısın? Çalışma! Var zaten bir sürü iş arayan.” E o ne yaparsın zeytine mi gitsin? Yok ki zeytin! Tütüne mi gitsin? Yok ki tütün. Nereye gidecek bu insanlar? Mecbur yerin altına giriyorlar. Mecbur ölümüne gidiyorlar. Her gün ölümüne gidiyorlar...”

Soma'da yaşayan Çiftçi-Sen Genel Sekreteri ve Tütün-Sen Başkanı Ali Bülent Erdem ise bölgede tarımın bitişi ve madene geçişi şöyle özetliyor:

“Soma, Savaştepe ve Kınık tütün merkezi iken, 2002 yılındaki Tütün Yasası'ndan sonra, köylünün büyük bir kesimi maden ocaklarına yönelmek zorunda kaldı. Özellikle genç nesil, tarım yapmak yerine sabit bir geliri ve güvencesi olduğunu düşündüğü maden ocaklarında çalışmaya başladı.”

Madene girmekten başka bir geçim alternatifi olup olmadığını anlamak için konuştuğumuz diğer iki işçinin anlattıkları da genel tabloyu destekler nitelikte:

Kemal: “Şimdi tarım yaparsan ne olacak? Tohum firmaları mesela, şu Soma ve Bergama Ovası'nda en etkili olan. Diyor ki, al sana tohumu, verim malzemesini [gübre/ilaç] de veriyorum. Ama ürettiğinin %60'ını bana vereceksin. Sana kalıyor %40. Bu yüzde 40'ın içinde de işçi parası da var, sulaması da, vergisi de. Bütün bunları da çıkardığında harcadığın zamana da emeğe de değmiyor. Madencilik zorunlu buralarda.”

Yavuz: “E, yevmiyeli işlerde de 30 lira 40 lira bir şey alıyorsun. İçinde zaten yol yemek paran da var. O da çözüm değil geçinmek için.”

Madene gitmeyip de köyde kalanlardan dinleyelim diyoruz bir de durumu. Karaçam köyünden bir çiftçi kendi köyündeki dönüşümü özetliyor bizlere:

“10 yıl önce 60 haneli köyden kimse madenlerde çalışmazken şu an köyün 40 hanesi geçimini madenlerden sağlıyor. Tütün üretimi de devam ediyor fakat maliyetini kurtarmıyor. Üretim son 10 yıl içinde yüzde 15'e inmiş durumda. Son zamanlarda zeytin yetiştirmeye başladık ama verim düşük olduğundan sadece kendi ihtiyaçlarımızı karşılıyor. Tarım arazilerimiz çorak olduğu için tütün dışındaki alternatif ürünlere yönelemiyoruz.”

Anlatılanlardan ve tanık olduklarımızdan çıkardığımız durum şudur: Tarımın geçim kaynağı olarak köylüye, çiftçiye katkı sağlamaması maden işçiliğine geçiş için itici

nedenlerden biri. Yukarıda belirtilen birçok sebep aileleri köylerini boşaltmaya ve Soma'ya göçe zorlamış.

Soma ve çevresindeki köylerden gelen, geçim kaynağı eskiden tarım ve hayvancılık olan yeni maden işçilerinin yanı sıra, başka illerden göç etmiş “babadan oğula” maden işçisi olan hatırı sayılır sayıda aile de var. Yaptığımız görüşmelerde not ettiğimiz, göç veren iller arasında Zonguldak, Çorum, Kütahya, Ordu, Muş, Diyarbakır, Balıkesir, İzmir ve Bartın'ı görüyoruz. Bu kişilerin arasında kendi memleketlerinde tarımla geçinemeyip göç edenler olduğu kadar, birkaç kuşaktır madencilik yapan, kendi bölgelerindeki madenler kapatıldıktan sonra Soma'daki madenlerde çalışmak üzere gelenler de vardı.

Ayrıca, Soma'daki madenlerin ülke genelindeki diğer madenlerden nispeten daha yüksek ve düzenli ücret ödemesi de işçileri ailecek buraya taşınmaya iten sebeplerden biri olarak görünüyor. Görüştüğümüz madencilerin anlattıklarına kulak verelim:

“Ben madenciyim, kardeşim de madenci, ikimiz de evliyiz. O askerlikten sonra başladı. Babam 28 yıllık madenci. Zonguldak, Çorum, Kayseri, Aydın gibi yerlerde madencilik yaptıktan sonra ailecek Soma'ya göç ettik. Soma madeni şu güne kadar çalıştığım en iyi madendi. ‘Kaza’ nasıl oldu, anlamadım.” (Kerem)

“Kütahyalıyım. 90'da madene geldim. 2008'de emekli oldum. Emeklilik sonrası beş buçuk senedir Eynez'de çalışıyordum. Yeğenimi ve kayınımı kaybettim. Kazmacı ustasıyım.” (Murat)

Köyden şehirlere, ya da diğer bölgelerden madenin olduğu ilçeye göç hikâyelerinde dikkatimizi çeken belli başlı özellikler var: Madene giren işçilerin çoğu genç; madende ölenlerin yaş ortalaması da 25-35 arası. Büyük bir bölümü evli, birden fazla küçük çocukları var. Evlenmek, yeni bir hayat kurmak, “sağlam” bir iş bulma arzu-larını artırmışa benziyor. Diğer taraftan, konuştuğumuz madenci ailelerinin neredeyse tamamının borçları var; düğün kredisi, ev kredisi, ihtiyaç kredisi... Düzenli bir aylık gelir kaynağı olan madeni, borçlarını ödeyebilmek için bırakamadıklarını ifade ediyorlar.

Madene Giriş/İşe Alım Süreci

İşçilerin madende çalışmaya “neden” başladıklarının yanı sıra, “nasıl” başladıkları da toplumsal yapıya, madendeki çalışma koşullarına, faciayı hazırlayan sebeplere ve sonrasındaki gelişmelere ışık tutuyor.

Facia sonrasında medyaya yansımış olduğu üzere, madende işe girme, girilecek işin niteliğinin belirlenmesi de büyük ölçüde feodal bir düzene bağlı denilebilir. Akrabalık, hemşerilik bağları üzerinden taşeron şirketler devreye giriyor; bunların varlığı

madeni işleten asıl şirketin üzerinden “işçi bulma” yükünü alıyor. Faciadan sağ kurtulan işçilerden biri süreci şöyle anlatıyor:

“Ekip başı işe alıyor. ‘Git memleketten bulabildiğin kadar işçi getir’ diyor şirket. Kafa başına para alıyor. Sözleşme neredeyse yok. Saufalarca şeyi hiç okumadan doldurup imzalıyor-sun. Eğer okursan işe alınmazsın. Sözleşmenin fiiliyatta bir değeri yok.”

Babası da kardeşi de madenci olan ve Soma’ya başka bir şehirden gelen Kerem ise şöyle anlatıyor:

“İşe alım genelde tanıdıklar üzerinden gerçekleşiyor. Özellikle dışarıdan ve köylerden gelen işçiler için ‘dayıbaşılık’ daha da önemlidir. Dışarıdan gelen işçiler zaten şehirde ‘yabancı’. Bir de aynı yerden gelen işçileri aynı bacada (timde) çalıştırıyorlar ki diğerleriyle bir araya gelemesinler, tanışmasınlar, konuşmasınlar.”

Tanıdık, akraba yoluyla işçi bulma sisteminin en kazançlı çıkan isimleri dayıbaşları ve taşeron şirket sahipleri. İşçilerin aktardığı bilgilere göre hiç çalışmayıp sadece işçi bulma üzerinden çok yüklü paralar kazanan insanlar mevcut bölgede.

Aldığımız bilgiler, madenlerde 18 yaşın altında işçi çalıştırılmadığı ve işe giren herkesin sigortasının ödendiği yönünde... Ama bu duruma rağmen, bu enformal bağlantılarla işe giren işçilerin kötü çalışma koşulları ve güvenlik sorunları gibi en temel konularda bile itiraz hakkını kendinde görememesi, hastalandığı zaman dahi işe gitmek zorunda kalışı, kendilerini “yakın”larının baskısı altında hissetkilerine işaret ediyor.

Sendika

Bu noktada sendikanın pozisyonu, yaptıkları/yapmadıkları/yapamadıkları gündeme geliyor doğal olarak. Bir parantez açmak gerekli: Türk-İş’e bağlı Maden-İş sendikası, 11.000-13.000 kayıtlı işçi sayısı ile bölgede yer alan madenlerdeki en büyük sendika.¹

Yukarı verilen bilgi bağlı Maden-İş sendikası faciadan sonra öfkenin yöneldiği en önemli adreslerden birisi konumundaydı. İşçilerin ve kayıp yakınlarının iddiaları, sendikaların asli görevi olan işçi haklarını korumak konusunda Maden-İş’in ciddi ihmalleri olduğu yönündeydi.

İşçilerin, ailelerin, bölge halkının anlattığına göre, anılan sendika ve maden işletmeleri arasında kurulan özel ilişkiler var. Çalışanlar, adeta bir “bermuda üçgeni” yaratıl-

1 Türkiye genelinde, Temmuz 2014 itibarıyla madencilik ve taş ocakları işkolunda 198 443 işçi çalışıyor. Bunların %13.60’ı Türk Maden-İş, %5.42’si Genel Maden-İş, %0.4’ü Dev Maden-Sen, %0.19’u Pak Maden-İş, %0.06’si ise Öz Maden-İş üyesi. Bu rakamlara göre, işkolunda toplam sendikali işçi oranı % 19.67’dir. Resmî Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140725-10.pdf>

dığını söylüyorlar: siyaset, sendika ve şirket. Bu üçü arasında kalanların çok zor durumda olduğu aktarılıyor sürekli olarak. Anlatılanlara göre sendika dayatması iş kaydı sırasında başlıyor. Aktarılanlar, şirketin işe alım sürecinde işçilerden “e-devlet şifrelerini” de istediği ve rızalarını almadan işçileri Türk-İş/Maden-İş sendikasına kaydettiği yönünde.

Statükonun korunması bakımından sendikanın şirketle işbirliği içinde davrandığı adım atmaktan imtina ettiği yollu ifadeler bulunmakta. Madende güvenli çalışma koşulları sağlanmadığı için eylem yapan işçilerin işine son verildiği ve sendikanın bu gibi durumlarda işçilere destek sunmadığı da eklenmekte. Sendika konusunda yaşanan sıkıntıları işçilerden aktaralım:

Ali: *“Sendika işçiye yardımcı olmuyor, aksine kötü davranıyor. Bir işçi sendikaya şikâyetleri ile gittiğinde ‘bu seninle patronun arasında bir sıkıntı’ denerek azarlanıyor ve geri gönderiliyor. Sendika üstüne düşen vazifeyi yerine getirmiyor, üstüne bir de işçiyi azarlıyor.”*

Hüseyin: *“İşyeri temsilcileri şirket temsilcisi gibi davranıyor ve bu sendikaya ve örgütlenmeye yönelik tepkileri artırıyor. Sendika işyeri temsilcileri yalnızca iş yerinde değil, aynı zamanda Soma’da gündelik hayatta da bir tehdit unsuru yaratıyor.”*

İşçilerin, sendika başkanı ile ilgili de hayli önemli şikâyetleri var:

Mustafa: *“Sendika başkanı, 12-13 bin aylık alıyor, ayrıca şirketlerden gizlice para aldığını düşünüyoruz. Harcamaları ve masrafları da sendika tarafından karşılanıyor. Bir nevi ‘Sendika Ağası’ haline gelmiş.”*

Sendika seçimleri ile ilgili yaşanan sıkıntılar da meselenin temel bir noktası:

Ali: *“Son dönem delege seçimlerinde işverenlerin verdiği liste seçildi. Ondan önceyse delege seçimlerinde tek liste sistemine geçiş oldu. Her işçinin tek oy hakkı var ve özel şirketlerde çalışan ortalama 12,000, devlette çalışan 1,700 işçi var. 1,700 oyun hepsini de alsa bir kişi yine de delege olamıyor. Böylelikle özel şirketlerin istediği kişiler seçiliyor.”*

Sendikanın bölgeye, madene gelişi ile ilgili bir işçinin anlattıkları:

Mustafa: *“Türk-İş’e bağlı sendikalar bölgeye parti eliyle geliyor. Daha öncesinde sendikanın madene girme çalışmaları var ancak şirket karşı çıkıyor. Ancak, devletin saha açmak ve sözleşmelerin devam etmesi için koştugu şartlardan bir tanesi Türk-İş’in tek yetkili sendika olarak alana girmesi. Delegelerin şirket tarafından belirlenmesi, listelerin şirket tarafından hazırlanması koşuluyla Türk-İş tüm alanda, tüm işçileri sendikalı yapıyor.”*

Sendikal mücadelenin yakın geçmişteki değişimine ve bunun Soma üzerindeki etkisine

dair bölgenin en eski madencilerinden birinin bize anlattıkları özet niteliğinde. Ayrıca, madencilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve hakların korunması konusunda kamuda ve özel sektör işletmesinde ne kadar büyük farklılıklar olduğunu anlatıyor bize:

Ergani: “1980’li yıllarda maden işçisi güvencesi olduğu için hakkını daha çok arayabiliyordu. İş koşullarının iyi olmadığı zamanlar, yavaşlatma eylemleri yapıyor ve herkes katılıyordu. Bu da Türkiye için problemdi; bizler üretim yapmadığımızda elektrik kesintileri oluyordu. Çünkü Türkiye’nin elektrik ihtiyacının %11’i Soma’dan karşılanıyordu. 1991 yılında, Büyük Yürüyüş eylemleri zamanı madenci %300 zam hakkını kazandı. ... Maden işletmeciliği devlete aitken, madende bir sıkıntı olduğunda madenleri boşaltır, sensörler uyarı verdiğinde ise kesinlikle madene girmezdik; o zamanlar maden kazaları olmaz, göçüklerde bile ölüm vakası ile karşılaşılmazdı. Ayrıca, 1980 öncesi 2,5 milyon sendikalı sayısı varken şu an 500 bin işçi sendikalı. Nüfusun ve maden işçi sayısının artmasına rağmen sendikalı sayısının azalışının en büyük sebebi ise taşeronlaşma sistemi. ... Eskiden Soma’da işçiler daha bilinçliydi, hakkını arıyor, örgütleniyordu. Ancak göç ile gelen işçilerin birçoğunun kendi haklarından bile haberi yok. Her seçim öncesi, 12.000 – 13.000 işçi istekleri dışında miting alanlarına götürülüyor. Gelmezlerse yevmiyelerinden kesileceği söyleniyor. Ayrıca işten atmakla ya da parti seçilmezse işverenleri ihaleleri alamayacağı için işsiz kalmakla da korkutuyorlar.”

Sendikal mücadeleye ilişkin olarak ayrıca, bölgede faciadan sonra daha aktif örgütlenme çalışmalarına başlayan DİSK’e bağlı Dev-Maden-Sen’in binlerce maden işçisinin çalıştığı Soma bölgesinde bu faciadan önce neden daha etkin bir şekilde var olduğunun da araştırılması gerektiğini düşünüyoruz.

3. MADENE GİRİŞ /ÇALIŞMA KOŞULLARI/GELİYORUM DİYEN FACİA

Madendeki patlamadan sonra en çok tartışılan konulardan biri de maden işçilerinin işe başlamadan önce bir eğitim alıp almadıkları ve bu eğitimin niteliğinin ne olduğuydu. Bu konuda görüştüğümüz işçilerin aktardıkları, söz konusu eğitimlerin “üstünkörü” ve “formalite icabı” yapıldığı, eğitimi verenlerin madenin çalışma koşullarına hâkim olmadığı, eğitimlerin pratikte madencilerin işine yaramadığı yönünde.

Alınan eğitime dair madencilerin anlattıkları:

Ali: “3 gün filan Celal Bayar Üniversitesi’nde teorik ders gösteriyorlar. Pratik hiçbir şey yok. Yeraltının filmi farklıdır. Zaten eğitim şart değil: teorik eğitim hiçbir işe yaramıyor. Yerüstünde çeşitli makinelerle oynuyorsun, slayt gösterileri izliyorsun ancak bunun herhangi bir pratik yardımı yok. Madencilik madende öğrenilen bir iştir.”

Mustafa: “İlk yardım eğitimi veriliyor, arama kurtarma eğitimi veriliyor ancak bu ekipler de yerin altında çalıştığından böylesi bir kurtarma anında yukarı çıkıp giyinip gelmeleri bekleniyor.”

Hüseyin: “9 sene önce girdim madene. Üç gün kurs verilecek dediler. Ben yer üstünde soyunma odalarını filan temizledim eğitim diye. O zaman eğitim vermiyorlardı, kazadan sonra başladılar.”

Ergani: “Eğitim diye açıp Almanya’daki madenleri gösteriyorlar. Kitaptaki ile yer altındaki bir değil ki. Düğmeleri anlatıyorlar, ama kimse yukarıda öğrenmez. Kurtarma ekibi de yeterli değil. Bir olay olduğunda nereye kaçacağını bilemezsin.”

Gördüğümüz o ki, hayatını tarla toprak işleriyle sürdüren, maden hakkında hiçbir fikri olmayan genç adamlar, asıl geçim kaynağı, bildiği iş, hayatını sürdürmeye, ailesini geçindirmeye yetmediği için madende çalışmaya doğru itiliyorlar. Üstelik sadece birkaç günlük ve belki de birkaç saatlik eğitimden sonra madende çalışmaya başlıyorlar.

Soma’da maden koşullarını değerlendirirken bize hep aktarılan, madencilerin “sürekli, ölümüne üretim” baskısı altında çalışmaya zorlanmış oldukları. Üretimin durması uğruna sağlık ve iş güvenliğinin hep arka plana atıldığı sürekli vurgulanan bir nokta. Tüm bu noktalar elinizdeki kitapta yer alan “İşleneceği Önceden Bilinen bir Cinayetin Öyküsü” adlı bölümde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Bir maden işçisi gün aydınlanmadan evinden çıkar; servisle madene gelir, madendeki çalışma sahasına en az 45 dakika yürüyerek girer. Madenden çıkana kadar herhangi bir molası yoktur. Buna tuvalet ihtiyacı da dâhil. Üretim durmasın diye tüm işçilerin aynı anda yemek yemesine izin verilmez. Yanlarında getirdikleri peynir, ekmek ve suyu kuytu bir köşe bulabilirlerse genizlerine kömür tozu kaçarak yerler. Temiz hava alamadan, gün ışığını göremeden saatlerce çalışırlar. Eve vardıklarında yine gece olur.

Ağır bir iş kolu olarak kabul edilen madenin çalışma koşullarının nasıl daha da ağırlaştırıldığını işçilerden aktaralım:

Süleyman: “Yeraltında çok ağır çalışma koşulları var. Savaşta bile bu durum yok. Çünkü savaşta kiminle savaştığın bellidir, o ateş ediyorsa sen de çıkıp ateş edebilirsin. Ama madende her an her şey risk. [Yanında oturan birini göstererek] Bu arkadaşın bir gözü kör oldu parça gözüne gelince mesela. Maden yüzde yüz riskli.”

Yaptığımız görüşmelerde işçiler iş güvenliği için gerekli teçhizatın kullanımına dair eğitimlerin ya verilmediğini ya da çok yetersiz bir eğitim aldıklarını, çoğu teçhizatın

maden koşullarında kazaları engelleyecek nitelikte olmadığını vurgulamaktadır. Medyada da geniş yankı bulan “gaz maskelerinin çalışmadığı ve tarihlerinin geçmiş olduğu” bilgisi işçiler tarafından dile getirilen noktalardan biridir.

Madende işçi güvenliğinin sağlanmaması, çalışma koşullarının ağır olmasının sonucu hastalıklar, sakatlıklar sıklıkla yaşanmaktadır. İşçilerin anlattığına göre şirket, iş koşulları nedeniyle meydana gelen kazalara, mağduriyetlere çözüm bulmak yerine işçilerin mağduriyetlerden doğan haklarını vermeme yoluna gitmekteydi çoğu zaman.

Madende, kömür tozuna maruz kalarak çalışan işçilerde bronşit, astım, kronik astım gibi hastalıklar görülüyor. Ancak, işçilerin belirttiği üzere, bu durumda malulen emekli edilmesi gerekenler, iş sözleşmeleri iptal edilerek işten atılıyorlar. Maden, özellikle solunum yolları ve organları üzerinden kalıcı hastalıklara neden oluyor.

Yaşar: “Yani madende çalışan herkes hastadır biraz. Sorsan mutlaka vardır solunumdan bir derdi.”

Mülakat yaptığımız işçiler sağlık önlemlerinin çok kısıtlı olduğunu belirtiyorlar. Bölgede binlerce maden işçisi çalışmasına rağmen meslek hastalıkları hastanesinin mevcut olmadığı dile getiriliyor. Sağlık taramalarının sonuçları hakkında işçilere bilgi verilmediği ifade ediliyor.

Madencilerin çalışma ve emeklilik koşulları ile ilgili kanunlara bakarsak şunu görüyoruz: Yer altı maden işlerinde, Ekim 2008 öncesi sigortalı çalışmaya başlayanlarda 4 bin ila 5 bin gün emeklilik için yeterliyken, 5510 sayılı yasanın 28. maddesine göre, Ekim 2008’den itibaren sigortalı olanlarda yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli gün sayısı 7 200 güne yükseltilip, emeklilik yaşı 50’den 55 çıkarılmıştı. Soma faciasından sonra Eylül 2014’te maden işçilerinin emeklilik yaşları ve çalışma saatlerine dair bir düzenleme yürürlüğe girdi. Ancak, bu değişiklik 301 işçinin öldüğü faciadan sonra gündeme gelebildi.²

Tüm bu tedbirsizlikler, ihmaller, ağır çalışma koşulları ve üretim baskısı altında böyle bir patlamanın olmaması mucize olurdu. Faciaya ve patlama anına dair konuştuğumuz neredeyse herkesin bu “kaza”yı ve ölümleri zaten “bekliyor” olmaları bizi en çok şaşırtan ve üzen gerçeklerdir. (“Kaza”ya dair teknik analize girmiyoruz, bunun için elinizdeki kitapta yer alan “İşleneceği Önceden Bilinen bir Cinayetin Öyküsü” adlı bölüme bakınız). Konuştuğumuz işçi, tekniker, mühendis herkesin ortak görü-

² 11 Eylül 2014’te resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “torba yasa” olarak bilinen 6552 sayılı kanunla yeraltı maden işlerinde çalışan işçilerin emeklilik yaşı tekrar 50’ye düşürüldü ve günlük çalışma saatleri 6, haftalık çalışma saatleri 36 saatle (arıza ve seferberlik gibi olağanüstü durumlar dışında) sınırlandırıldı. Aynı kanunun 2. maddesiyle, 4857 sayılı Kanununun 18 inci maddesinin birinci fıkrasına “Yer altı işlerinde çalışan işçilerde kıdem şartı aranmaz” cümlesi eklenmiştir. Diğer işlerde kıdem tazminatına hak kazanabilmek için en az bir yıl çalışmış olma şartı aranmaktadır. Ayrıca, yine 11 Eylül 2014’te çıkan torba yasada, 3213 sayılı Maden Kanununa yapılan ek madde ile yeraltında çalışan işçilere ödenecek ücret miktarının asgari ücretin iki katından az olamayacağı ifade edildi.

şü; patlama olduğu andan itibaren, hiçbir şeyin sistemli ilerlemediği, böyle büyük bir facia halinde yapılacılara dair herhangi bir hazırlık yapılmamış olduğu yönünde. Kurtarma operasyonunun çoğunlukla içeriden ceset çıkarma operasyonuna dönüşmüş olduğu görülüyor. Patlamayı haber alıp madene koşan ailelere, onlar kendi imkânlarıyla cenazelerine ulaşana dek, düzenli, resmi bir bilgi de verilemediği ifadeler arasında yer almakta.

4. “KAZA” SONRASI

4.1 SOMA’NIN SONRASI

Raporun bundan sonraki kısmında, facia sonrasını ele alacağız. Hukuki sürece, borçlara, kadınların yaşadıklarına, çocuklara ve yardımların işlevselliğine değineceğiz.

Soma’daki maden faciası sonrasında olayın yarattığı üzüntü, öfke ve hak arama talebi ile birlikte şehirde bazı gündelik hayat pratikleri değişti. Bunlardan biri, özellikle patlamadan sonraki ilk bir iki ayda sıklıkla yapılan eylemlerdi. Bu eylemler işçilerin bir araya gelip faciayı yaratan sorunları tartıştığı, hak taleplerini dile getirdikleri alanlar olma işlevi gördü. Yapılan eylemlerde öfkenin odağında genelde işverenin ve sendikaların olduğunu gözlemledik. Bilindiği üzere, patlamanın olduğu Soma Kömürleri A.Ş.’nin işlettiği Eynez ocağı o tarihten itibaren tüm yaz boyunca kapalı kaldı. Ekim ayının ikinci haftasında, ocakta facianın yaşandığı yerin hemen üstünde başlayan yangın nedeniyle, madendeki makinelerin çıkarılması için çalışmakta olan 300 kadar işçi geri çekilmek durumunda kaldı; 30 işçiye yangını söndürmek amacıyla çalışmaya devam ettiler (*Birgün Gazetesi*, 17 Ekim 2014).

Soma ziyaretlerimiz sırasında bu ocakla birlikte birkaç ocak daha kapalıydı ve uzunca bir süre madenciler şirketten yerüstü ücreti üzerinden aylık maaş aldılar. Son olarak, 2 Aralık 2014’de Soma Kömürleri A.Ş., 2 bin 181’i facianın yaşandığı Eynez ocağı çalışanları olmak üzere toplam 2 bin 831 madencinin işine son verdi.

Ziyaretlerimiz sırasında bölgedeki maden ocaklarının ne olacağı, şartların iyileştirilip devam mı edileceği, yoksa ocakların tamamen mi kapatılacağı bilinmiyordu. Bu sebeple işçilerin en büyük kaygısı ve dile getirdikleri mesele istihdamdı. İşçilerin bazıları, madenlerdeki istihdam düşünlüğünde, ocakların tekrar açılmamasının Soma için başka bir problem olacağına inanmaktaydı.

Görüşme esnasında belirttiklerine göre, o tarihte maden ocaklarında çalışan işçiler devletten aylık alıyorlar; fakat tahminleri o ki, bu maaş kısa bir süreliğine verilecek. Korktukları şey ise bu süre dolduğunda çok fazla sayıda işçinin işsiz kalacak olması. Bölgenin ekonomik koşulları düşünüldüğünde bunun yakın gelecekte Soma’yı bekleyen en büyük tehlikelerden birisi olduğuna inanıyorlar. Gözlediğimiz

kadarıyla istihdam kaygısı ve ailelerini geçindirme endişesiyle bazı işçiler maden ocakları açılсын diye eylem de yaptılar. Soma Kömür İşletmeleri A.Ş.'ye ait ocakta çalışan bir grup maden işçisi, 11 Temmuz'da yürüyüşün ardından yaptıkları basın açıklamasında, tek geçim kaynakları olan maden ocaklarının iş güvenliği sağlanarak ve işçi hakları verilerek en kısa zamanda tekrar faaliyete geçirilmesini talep ettiler (*Hürriyet Gazetesi*, 11 Temmuz 2014).

10 Ekim'de Eynez, Işıklar ve Atabacası ocaklarının tümünde üretimin durması üzerine işçiler durumu protesto etmek için kaymakamlığa yürüdüler. DİSK Dev Maden Sen'in çağrısı ile meseleyi konuşmak üzere bir toplantı yapan 60 kadar maden işçisi, durumu Soma Holding'in facia sonrasında artan maliyetlerden kurtulmak için başvurduğu bir hamle olarak değerlendirerek şu taleplerde bulundular: "1. Enerji Bakanlığı derhal ocaklara el koysun; işçi sağlığı güvenliği koşulları yerine getirilsin; ocaklar derhal açılсын 2. Ocaklar bağımsız heyetler tarafından denetlensin 3. Taşeron kaldırılсын 4. İş güvenliği uzmanları ve iş yeri hekimleri bağımsız olsun 5. Toplu sözleşmeden kaynaklı, işçilere verilmeyen 3 tonluk kömür hakları verilsin".³

Konuştuğumuz bölge esnafının önemli bir kısmı da maden ocaklarının bir an önce açılmasından yana. Anlattıklarına göre madenler durduğunda bölgedeki ekonomik hareketlilik de azalıyor.

Görüştüğümüz işçilerden Halit ve Kemal madencilğe dair iki yıllık tekniker eğitimi aldıklarından dolayı bu işe devam etmek istiyorlar. Ancak, güvencesiz çalışma koşulları ve yeterli sendikal faaliyetin bulunmaması nedeniyle kendileri için bu zorunlu çalışma koşullarının "kölelik"le eş değer bir duruma geldiğini vurguluyorlar. "İşçi-kent" olarak tanımladıkları Soma'yı anlatırken özel şirketlerin işçileri eşya gibi gördüklerini dile getiriyorlar.

Genel olarak işçilerin talepleri ise madenlerin işletmesinin yeniden devlete devredilmesi, denetleyicisinin de devlet olması. Elbette denetlemenin nitelikli bir denetleme olması gerektiği de vurgulanan noktalar arasında. Yaz dönemi boyunca çalışmayan ve normalde kazandığından daha az aylık alabilen madencilerin ya memleketlerinde ya da Soma köylerinde kısa süreli tarım işlerinde çalıştıklarını biliyoruz. Fakat yaz dönemi bittiğinde bu da bir gelir kaynağı olmaktan çıkacak. Bundan sonra ne yapacaksınız sorusuna en sık verilen cevap, madende çalışmaya devam etmek oluyor, bir sonraki ise madeni bırakıp yurtdışında inşaat firmalarına çalışmaya gitmek. Genç bir maden işçisi içinde bulunduğu durumu şöyle anlatıyor:

Hakan: "6 aydır kira veremiyorum. Maden bitti, Soma bitti."

İşçilerdeki geleceksizlik korkusunu altı çizilmesi gereken en önemli noktalardan biri

3 <http://www.sendika.org/2014/10/somada-isciler-toplantı-yaptı-ocaklar-acilsin-taseron-kaldirilsin/>

olarak görüyoruz. Kazadan sonra ortaya çıkan “Soma bitti” düşüncesi, baskı altında çalıştıkları yaşamın getirdiklerinin nihai noktasına vardığını düşünmeleriyle ilgili olabilir. Farklı bir istihdam alanı arayışındalar, ancak madenden başka ellerinden bir şey gelmeyeceğini düşünüyorlar. Daha önce bahsettiğimiz gibi Soma nüfusunun bir bölümünü diğer şehirden göç etmiş aileler oluşturuyor. Görüştüğümüz ailelerden memleketine geri dönmek ve hayatlarını bundan sonra köydeki kalan topraklarında tarım yaparak geçirmek istediğini söyleyenler de vardı. Son ziyaretimizde ise eşini kaybetmiş kadın ve çocukların bir kısmının kendi ailelerinin yanına, memleketlerine geri döndüğünü öğrendik.

Raporun başında tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olmaktan çıkmasından ve düzenli gelir sahibi olmak isteyen, çoğunluğu gençlerden oluşan bireylerin madende çalışmaya yöneldiğinden bahsetmiştik. Maden faciasından sonraki duruma, gelinen noktaya, işçilerin kaygılarına baktığımızda görüyoruz ki onları bu koşullar altında madende çalışmaya iten faktörlerin hepsi bugün için de geçerli. Bu ihtiyaçların ve koşulların Soma'nın ve işçi ailelerinin geleceğini ne yönde etkileyeceği, takip edeceğimiz konulardan birisi olacak.

4.2 BORÇLULUK

Yine raporun ilk kısmına atıfta bulunmak gerekirse “kredi ve borçlanma”, daha iyi bir hayat sürme, ev sahibi olma, eşya satın alma, temel ihtiyaçlarını karşılama isteği, madencileri madene sürükleyen ve oradaki ağır çalışma koşullarına rağmen çalışmaya devam etmek zorunda bırakan döngülerden biriydi. Yine aynı konu, faciadan sonraki süreçte işçilerin gelecek kaygılarını artıran, sıklıkla vurguladıkları konulardan biri olmuştur. Daha önce de ifade edildiği gibi, hem madende hayatını kaybeden işçilerin ailelerinin, hem de madencilğe devam eden işçilerin çoğunun kredi borcu var. Aktardıklarına göre aralarında borçlanmayı maden şirketine yapanlar da var. Bazıları bu yüzden çalışmaya devam edeceklerini ifade ediyor.

Borçlara dair işçilerin ifadelerini aktarmak önemli:

Timur: “98 yılında, 17 yaşında Soma'ya geldim. Zaten bir miktar borçluydum. 4-5 ay çalışınca kredi çekiyorsun. Ev eşyası, kira vs. Derken tekrar kredi çekmen gerekiyor. 10 bin madenci varsa, 9 bin 900'ünün borcu vardır.”

Harun: “Madencilerin yüzde 95'inin kredi borcu vardır. Benim bankaya 27 bin TL borcum var.”

Muhammed: “Aldığım maaş yetmiyor. Sürekli eşya alıyoruz. Çocuklar bekliyor. Akşam giderken eve ne götüreyim? Özel hayatı, sosyal hayatı bırakın. Hadi almıyorsa alma çocuğa. Ne diyeceksin ona? Çoğu madenci ev aldığı için sigarayı bıraktı. İyilik yapmak mı isti-

yorlar? Sadece banka borçlarını ödesinler. Toplanan para on tane Soma'nın borcunu kapatır."

Mahsun: *"Borç bankalara. Tefeci de diyebilirsin bunlara. Borç olmasa inşaat firmasıyla yurt dışına gitmeye ne ihtiyacım olacak?"*

Madencileri kötü çalışma koşullarına rağmen kimi zaman isyan etmekten alıkoyan, ağır çalışma koşullarına mecbur eden önemli faktörlerden birinin bu borçluluk durumu olduğu düşünülebilir.

4.3 ZİYARETLER VE YARDIMLAR

13 Mayıs 2014 günü yaşanan patlamadan sonra Soma'ya, önce kurtarma operasyonuna, sonra taziye ziyaretlerine kısa zamanda birçok bölgeden ve kuruluştan vatandaşımız geldi. Gelenler arasında başsağlığı dileyip ayrılanlar, durumu anlamak ve dayanışmak için orada olanlar olduğu kadar yardım sözü verenler, yanlarında aileler için yiyecek ve para, çocuklar içinse hediye getirenler oldu.

Bu ziyaretlerin yarattığı dayanışma duygusu ve yalnız bırakılmamış olma hissi elbette olumlu etkiler olarak kabul edilebilir. Ancak, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, yanlarında yiyecek, oyuncak gibi çeşitli maddi hediyelerle gelenlerin yaratmış olabileceğini düşündüğümüz olumsuz etkiler de var.

Öncelikle faciadan sonra birden kalabalıklaşan ilçe, köyler, evler, faciadan birkaç hafta sonra birdenbire boşaldı. Ziyaretler seyrekleşti, olayın medyada yer alması azaldı. Bunun yarattığı bir "söz verilmiş ama yalnız bırakılmışlık" hissi var, gözlemlediğimiz.

Aynı zamanda her ziyarete, başsağlığına gelenin doğrudan kayıp yakınlarıyla, madende patlamayı yaşamış işçilerle görüşmesi, olayı tekrar tekrar anlattırması, hislerini duymak istemesi kayıp yakınlarının, olaya maruz kalanların acılarını her seferinde yeniden yaşamasına sebep olmuş olabilir. Bunun yanı sıra gelenlerin bir daha ziyaret gerçekleştirmemesi, verilen bireysel sözlerin tutulmaması da bölge insanının ziyaretçilere olan güvenini azaltmış durumda.

Durumu bir madenci yakınından aktarmak gerekirse:

Salime: *"Neyi anlatayım daha? Kaç kere anlatayım. Tekrar tekrar yaşıyorum işte."*

Biz de düzenli aralıklarla bölgeyi ziyaret eden gruptan biriyiz. Gruptaki görüşme yapan arkadaşlarımızdan birinin gözünden "gelip geçiciliğimiz" ve kişilerin ruh halini aktarmak önemli:

“Gelip-geçiciliğimiz kanıksanmış. Herkesin dilindeki aynı; zaten en az on kere anlatmışlardı tekrar tekrar, daha neyi anlatacaklardı ki? Konuştuğumuz işçiler artık öylesine tekrar ediyorlardı, ‘hadi siz de dinleyin bakalım’ der gibi. Söz edilmiş ‘geri geleceğim’ cümlesinin herhangi bir karşılığı yok onlar için. O kadar çok duymuşlar ve o kadar çok duyduklarıyla kalmışlar ki... Bir de tabii yine karşılığı olmayan ‘yardım edeceğiz’lerin yarattığı inançsızlık da insanların ‘yalnız bırakılmışlık’ hissini daha da arttırmış.”

Görüşmek ve bilgi almak için uğradığımız madenci evinde karşılaştığımız bir madenci yakını kadın, bu “alışma” ve “inançsızlık” halini görüşmenin ardından şöyle özetledi:

Gül: “*Sen nerelisin, nereden geliyorsun?*”

-İstanbul.

-Ha gidicisin...”

Ziyaretlerin ve yardımların muhtemel olumsuz etkileri arasında yukarıda da bahsettiğimiz gibi, çocukların süreci yaşamalarının doğallığının bozulması var. Bizim gözlemlerimiz faciadan hemen sonra ve aradan zaman geçtikten sonra yaptığımız ziyaretlerde çocukların davranışlarında da değişiklikler olduğu yönünde. Acıyı paylaşma ve iyi niyetli yardım amaçlarıyla yapılan ziyaretlerde çocuklara çoğunlukla şeker-çikolata ve oyuncak götürülmesi, onların olaya, acıya ve yas sürecine dair algısını değiştirmiş olabilir. Psikologların ve eğitimcilerin de sıklıkla belirttiği gibi “babanın ölümü” ile “hediye verilmesi” arasında yanlış bir bağ kurulmuş olabilir.

Bizim de yaptığımız ziyaretlerde gördüğümüz durum şuydu: Gün içinde o kadar çok sayıda kişi ve grup evlere köylere ziyarete gelmiş ki çocuklar her arabadan hediyeler, şekerler verilmesine alışmış. Artık bu taziye ziyaretlerinin tümünden çocuklar hediye, oyuncak bekler olmuşlar. Bu durum öyle bir hal almış ki hediye vermeyen ziyaretçilere çocuklar tepki gösteriyordu.

Anlatılanlardan ve ziyaretlerden yapabildiğimiz bir diğer çıkarım da şu: Babasını kaybetmiş ve hediyelere boğulan çocuklarla, hediye getirilmeyen, ailesinde kayıp olmayan çocuklar arasındaki doğal arkadaşlık zedelenmiş; hediye getirilmeyen çocuk bir diğerini kıskanmaya ve ona kötü duygular beslemeye başlamış. Bizi çok sarsan bir ifadeyi burada aktarmak, yapılan yardımların olumsuz etkisini göstermek açısından doğru olacaktır diye düşünüyoruz. Aynı köyden babasını kaybetmiş ve babası sağ kurtulan iki çocuk, iki arkadaş, birine sürekli hediye gelip diğerine hiç gelmemesi üzerine tartışıyor ve babası kurtulan çocuk diğerine “Keşke benim de

babam ölseydi de ben de bu kadar çok hediye alsaydım” diyor.

Tüm bu örnekleri anlatırken elbette farkındayız ki çocukların bu ifadeleri kullanmasının sorumlusu biz yetişkinleriz. Bu konuyu gündeme getirmenin ve aktarmanın önemli olduğuna inanıyoruz çünkü ziyaret ettiğimiz ilçe merkezinde, köylerde gördük ki çocuklar için yeterli sayıda oyun ve sosyalleşme alanı yok. Yapılmak istenen yardımlar vicdan rahatlatmış olabilir, sorumluluk duygusuyla yapılmış olabilir. Ancak bu kaynaklar biraz daha bilinçli ve sistemli bir çalışmayla bölgedeki babasını kaybetmiş, kaybetmemiş tüm çocukların yaşamına uzun vadeli olumlu etki sağlayabilecek uygulamalara dönüşebilirdi. Buna hala ihtiyaç olduğunu üzülerek aktarıyoruz.

Bahsettiğimiz gibi faciadan sonra ülkenin her yerinden birçok kişi bölgeye destek olmak istedi. Önemli miktarlarda para toplandığını basından öğreniyoruz. Bu yardımların toplanması ve dağıtılması sürecinin de sağlıklı işlemediği yönünde eleştiriler var. Bu noktada işçilerin yapılan yardımlara dair eleştirileri ve şüphelerini aktarmak önemli:

Mustafa: “Yardımlar bile içeri alınmadı, birçoğuna el koydular. Bunun farkında olanlar ise bizlerle iletişime geçti ve Kınık’ta toplandı yardımlar. Ancak farkında olmayanlar Maden-İş’e veya AFAD’a gönderdi yardımlarını. Ankara’dan bir aile Maden-İş’e yüklü bir para göndermiş. Bu durum çıkmadan ortaya, Maden-İş ölen işçi ailelerine para dağıttığını açıklamış. Yani toplanan paraları, kendi paraları gibi dağıttılar ailelere.”

Daha önce bireyler ve sivil toplum örgütleri tarafından yapılan yardımların aileler ve özellikle çocuklar üzerinde bıraktığı bazı olumsuz etkilerden bahsetmiştik. Soma’ya en son yaptığımız ziyarette kayıp yakını ailelere henüz tazminat ödenmediğini, AFAD’ın topladığı yardımların dağıtıldığını öğrendik. Dağıtılan aynı ve nakdi yardımların da başka bir soruna yol açabileceğini gözlemledik.

Bölgede yaşayanların aktardıklarına göre madende hayatını kaybeden madenciler için hem eşine, hem anne-babasına, hem de çocuklara AFAD’ın topladığı nakdi yardımlar dağıtılmış. Bunun yanı sıra devletin verdiği ev yardımı var. Ayrıca bazı sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimlerin ve şahısların aynı yardımları da kayıp ailelerinin önemli bir kısmına ulaştırmış durumda.

Gelen nakdi yardımların yarattığı “ani” zenginlik kayıp ailelerinde bu parayı kimin, ne zaman, nasıl ve ne için kullanacağına dair karar verme sorunları yaratmışa benziyor. Eşini kaybeden kadınların parayı kullanma bağımsızlığı konusunda maruz kaldıkları baskılardan yukarıda bahsedilmişti. Meselenin bir de ailesinden kimseyi madende kaybetmemiş “diğer” aileler ile ilgili boyutu var. Bu aileler de kazadan ruhsal ve maddi olarak etkilenmiş durumda. Ayrıca, bu aileler için hayat koşul-

ları aynı derece kötü olarak devam ediyor. Onların da borçları var, çocukları var, istihdam problemleri var, evleri yok. Ancak, onlar herhangi bir yardım alamazken birkaç ay öncesine kadar aynı durumda olan komşularının, akrabalarının önemli miktarlarda yardımlara ulaşabilmesi, kendi durumlarının düzelmemiş olması bakımından bir öfke ve gerginlik yaratmış durumda. Tek seferde ödenen aynı yardımların, yüklü miktarda ve sadece “ölüm” olan ailelere yapılan yardımlar, bizim gözlemlerimize göre bölgedeki hali hazırda var olan eşitsizlikleri artırmış durumda.

Bölgenin, ülke genelinden ayrılmayan ekonomik sorunlarının ve kamu politikalarının, bölge halkını tarımı, hayvancılığı terk etmek mecburiyetinde bırakıp madenci olmaya yönelttiği raporun en başından beri vurguladığımız gerçeklerden. Maden faciası sonrasında, hem çalışma koşullarında hem de bölgenin ekonomik koşullarında, toplum yararına devlet reformları beklerken, devlet yardımlarının sadece kayıp ailelerine verildiğini üzülen gözlemlemiş bulunuyoruz. Kapsamlı bir iyileştirme ve politika değişikliği, beklentiler ve ihtiyaçlar arasında fakat bunun işaretlerini göremediğimizi ifade etmek istiyoruz.⁴

4.4 KADINLARIN DURUMU

Bölge ziyaretlerimizin önemli bir kısmı madene ve patlamaya dair bilgi edinme amaçlı olduğu için daha çok madencilerle, erkek işçilerle görüşme yaptık. Ancak Soma’ya gidişlerimizde fark ettiğimiz önemli bir nokta kadınların da bu meselenin merkezinde olduğuydu. Bu yüzden daha çok kadınla görüşebilmek için bölgeye ayrı bir ziyaret daha gerçekleştirdik.

İlk ziyaretlerimizde kadınların sokakta, toplumsal alanlarda büyük şehirlerdeki kadar çok olmadıklarını gördük. Ancak eylemleri, yürüyüşleri takip ettiğimizde ve ev ziyaretleri yaptığımızda gördük ki kadınlar meseleye vakıf, çoğunlukla öfkeli ve acılı; hem eşlerini kaybetmenin sarsıntısı içindeler hem de hak mücadelesinde önemli bir rol oynuyorlar. Eşlerini kaybeden kadınlara dair bir gözlemimiz çoğunluğunun çok genç olması ve hemen hepsinin birden fazla çocuk sahibi olmasıydı. Daha ilk ziyaretlerde hissettiğimiz, kadınların dul kaldıkları için toplumsal ve aile içinde bir baskıya maruz kalacakları/kaldıkları yönündeydi. Bu meseleye sonraki gözlemlerimizi aktaracağımız bölümde değineceğiz.

Çocuğu olan ve eşini kaybeden kadınların çocuklarına karşı tutumlarında da değişiklik olduğu aktarılanlar arasındadır. Yas sürecinde eşini kaybeden kadınların ya çocuklarına daha çok ilgi gösterdiği, tabiri caizse ‘onlara sarıldıkları’ ya da acılarını yaşama sürecinde çocuklarıyla yeterince ilgilenemediklerini üzüntüyle anlattıkları görülüyor. Bu sürecin geçici olup olmadığı ve bu konuda anne ve çocuklara destek

4 11 Eylül 2014’te çıkan 6552 sayılı torba yasanın işverene getirdiği yükümlülüklerin ve maliyetin ağırlığını bahane eden, Zonguldak’ta faaliyet gösteren 22 özel maden işletmecisi hemen ertesi gün, 12 Eylül’de üretimi durdurma kararı aldılar ve bu durumdan 4500’e yakın maden işçisi etkilendi. <http://www.internethaber.com/torba-yasa-maden-ocagi-iscilerini-vurdu-720738h.htm>

gerekip gerekmediği dikkatle ve uzun soluklu takip edilmesi gereken konulardandır.

Bu noktada parantez açıp çocuklar hakkında iletilmesi gereken bir diğer gözlem ise ziyarete gittiğimiz evlerde, yaşları kaç olursa olsun, onlar için uygun olmayan, çok ağır travmatik konuların (patlama, ölüm, cesetlerin taşınması) yanlarında konuşuluyor olduğu ve bir de aile büyüklerinin artık onlardan beklentilerinin arttığını ifade etmeleriydi. Bazı ailelerde 8-10 yaşındaki erkek çocuklarına evin erkeği rolünün sözlü olarak verildiğini gözlemledik. Bu yaşta almaları gerekecek bu ağır sorumluluğun onların geleceğini ve sağlıklı büyümelerini olumsuz etkileyebileceğini düşünmekteyiz.

Yeniden kadınlara dönmek gerekirse, bu faciadan en çok etkilenen ve mağdur olanların kadınlar olduğunu söyleyebiliriz. Genç yaşta ağır bir kayıp yaşadılar. Bu kayıp ağır bir ihmal sonucu oldu ve kendilerini birden ağır bir ekonomik-politik toplumsal gündemin tam ortasında buldular. Bir yandan da ailelerinin geçimini, çocuklarının geleceğini düşünmek zorunda hiss ediyorlar. Durumu daha iyi ifade edebilmek için eşini kaybeden kadınların facia sonrası süreçte yaşadıklarını örnekler üzerinden ve ilk ağızdan anlatmakta fayda var.

Samet isimli işçinin eşi Sevgi'nin, biri kız (17) biri erkek (14) iki çocuğu var. Kütahya'da Sevgi'nin kardeşini madende kaybettikten sonra Soma'ya göç etmişler. Bir diğer kardeşleri Kütahya'da aynı madende çalışıyor. Sevgi'nin ailesi tarım kökenli bir aile. Annesi, eskiden tütün işi yaptıklarını ancak artık bunun hiçbir değerinin kalmadığını belirtiyor. Madenin yanı sıra mevsimlik tarım işçiliği ve yevmiyeye bulaşıkçılık gibi işlerde çalışmaktalar. Mevsimlik tarım işçiliğinin yevmiyesi 25 lira, tüm aile birlikte çalışmakta, işçiler de izinli oldukları dönemde bu işe katılmaktalar. Kadınlar için bulaşıkçılık, aşçılık gibi işlerde de yevmiye ortalama 20-25 lira. Sevgi iki üç yıl kadar bu işlerde de çalışmış. 17 yaşındaki kızları liseyi bırakmış. Kendilerine ait bir evleri yok, eskiden ufak tefek kredi borçları olmuş ama şimdi telefon taksiti gibi ufak borçları var.

Sevgi, patlamadan sonraki süreçte kadınların işçi hakları ve hukuki süreç konularında bilinçlenmesi, seslerinin duyurulması için aktif bir şekilde taleplerini dile getiren kadınlardandı. Ancak bir süre sonra ailesinin memleketine geri dönme ihtiyacı hiss ediyor. Bu düşüncesinde, çocuklarının bölgedeki ağır havadan etkilenmesinin, onlar için yeni bir hayat kurma isteğinin ve üzerinde hissettiği toplumsal baskının rol oynadığını söyleyebiliriz.

Kendisi bize Soma merkezde madenci aileleri arasında koordinasyonsuzluk ve iletişimsizliğin büyük bir sorun olduğunu anlatıyor. Yani madenci ailelerinin bir araya gelip ortak sorunlarını tartışabilecekleri ve ortak adım atabilecekleri bir mecra ve

bunu yaratacak bir yaklaşım olmadığını ifade ediyor. Esnafın bir süredir borçlarını ödeyemeyen madencilere ve ailelerine tepkili olduğunu anlatıyor. Devlet yetkililerinin kendileriyle iletişiminin oldukça sıkıntılı olduğunu dile getiriyor. İsim listesindeki bir hatadan kaynaklı olarak cenaze yardımı gibi bir konuda bile ilk anda büyük sıkıntı yaşadıklarını anlatıyor.

Bazı STK'ların yardım vaatlerinin gerçek olmadığını, hatta "eşinden ayrı mı yaşıyordun" gibi soruşturmalara maruz kaldığını anlatıyor. Maddi yardımlar ve sözler konusunda Sevgi'nin aktarmak istedikleri var. Söylediğine göre muhtar ziyaret etmek isteyenleri getirmiş. Beyaz eşya yardımı için ismini yazdırmış. Bir yardım derneğinden gelmişler, borçlarını ödeyeceklerini söylemişler. Borçlar ödenmemiş, eve tebligat gelmiş haciz için. Kirayı ödemek için söz verilmiş, ödenmemiş. Sevgi'nin şu ifadesi acıyı ve içinde bulunulan çaresizliği özetliyor aslında:

"Eksikler mi giderilmeye çalışılıyor? Benim bir eksikim eşim, getirin bakalım!"

Madenci yakını diğer kadınlara dair süreç nasıl ilerledi, görmek istiyoruz, kadınlarla görüşme yapıyoruz. Anlatılanlara göre etkin 4-5 kadın var. Onların iddiasına göre davacı olunmasın diye şirket evlere gidip para teklifi yapıyor. Olaydan hemen sonraki ziyaretimizde pek çok ailenin acıyla kendi kabuğuna çekilmiş olduğunu gördük. Kadınların kendi aralarında da pek iletişim olmadığı gözlemlerimiz arasındaydı. Yalnızca köylerde olanlar daha sık buluşuyordu.

Kadınlar tarafından ifade edilen bir diğer sorun ise toplumsal baskının alınacak tazminatlar konusunda bile etkili olması. Bazı evlerde nakdi yardımları eşini kaybeden kadınların değil, eşlerinin erkek kardeşlerinin almış olması buna bir örnek olarak gösterilebilir.

Kadınların herhangi bir psikolojik destek alıp almadığını soruyoruz. Sevgi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın projeleri kapsamında gelen psikologlardan destek almış. İlk zamanlar hep sakinleştirici iğne almış günde 2-3 kere. Hastaneye gelen psikiyatrist, kardeşine de ona da aynı ilacı vermiş, aynı şeyleri söylemiş. İğne yemekten ağlayamadığını ifade ediyor. Eşi gömüldüğü gün 3 kere hastaneye kaldırılmış. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyan elbette sadece eşini kaybeden kadınlar değil. Sevgi'nin genç bir kızı da var:

"Babamı kaybettiğimden beri gündüz uyuyamıyorum."

Kadınların durumu ve mücadelesi konusunda bir diğer anlatmak istediğimiz hikâye ise Ayşegül'ünki. Ayşegül Isparta'dan gelmiş. O da madende eşini kaybetmiş. Biri 9 biri 4 yaşında iki erkek çocuğu var. Kirada oturuyor. Hem içinde bulunduğu duruma hem de yaşananlara dair görüşlerini aktarmak çok önemli:

“Ne gidebiliyorum ne kalabiliyorum. Eşimi Isparta’ya defnettik geldik. Dayanışma için Soma’da kalmam lazım. Kafamdaki şey kadınları bir araya getirmek. Sabahtan akşama kadar oturma eylemi yapalım. Biz uyuyamıyorsak onlar da uyuyamasın.”

Herkes yardımdan men olacağız diye korkuyor, eylem yapmıyor. Belediye başkanı olarak her yere elin uzanıyor, benim yanına gelmiyorsun. Benim önüm hala karanlık. Biz hala aynı karanlıkta yaşıyoruz. Önümdeki karanlığı göremiyorum. Madenci kölesi kadın olmak istemiyorum. Köle kadın olmak istemiyorum.”

Ayşegül’ün yapılan ev yardımlarına dair bir eleştirisi var:

“Ev yaptırılacakmış, gelip bana nerde yaşamak istediğimi sormadılar. Bize inek ahır yapacak, Soma’nın dışına atacaklar. Bütün acılı kadınları, çocukları bir araya toplayıp şehrin dışına atacaklar. Bana sormuyor, ben hayvan mıyım? İhtiyacım var ya, şükür diyeceğim ha?”

Ayşegül’ün üzerine basa basa anlattığı ve eleştirdiği bir diğer nokta ise eşlerinin değersizleştirilmesi, ağır koşullarda çalıştırılmalarının yanı sıra ihtiyaç sahibi olmalarının da siyasi bir malzeme olarak kullanılması:

“Bizim eşlerimiz para karşılığı nasıl köleler toplanır alkışlattırılır, hani öyle bir günlüğüne 30 lira paraya değişildi. Bizim adamlarımız otobüslere doldurulup miting alanlarına götürüldü, bir gömlek karşılığında. Paramı verdim ya, sen benim istediğim yere gideceksin! Bizim kocalarımız köleydi, madenci kölesi! Milletvekili gelmiş bekliyor eşlerimiz. Gündüz vardiyası da bekletildi, akşam vardiyası da. Milletvekili alkışlattırıldı. Dedim ki; ‘Neden bekledin, çıkıp gideydin, neden bekledin?’. Eşim, ‘Ne dediler biliyor musun?’ dedi. Bu benim yüreğimi yakıyor şu anda. Bana dedi ki, ‘Eğer giderseniz muhasebeden hesabınızı kesin öyle gidin.’”

Böyle bir baskı ve zorlama altında ailecek ne kadar çaresiz bir durumda olduklarını aktarıyor. Ayşegül’ün şu sözleri, işçilerin bundan sonraki süreçte yaşayacakları zor durumu özetliyor esasında:

“Benim eşim nasıl gidebilir? İki tane çocuk, ev kirası, hayat mücadelesi, her yere borç... Isparta’dan buraya gelmişiz, ben, çocuklar, eşimin eline bakıyorduk. Aç öldü benim eşim, aç! Komşuların eski ayakkabılarını giydik. Ekmek, patates koyamadım onun önüne. Aç öldü bizim eşlerimiz!”

Tüm bu anlattıkları Ayşegül’ün bölgede yaşanan gerçekliğe ne kadar hâkim olduğunu gösteriyor. Ağır ihmaller sonucu meydana gelen bu ölümün yası da çok uzun bir süre devam edecek gibi gözüküyor. Bu süre boyunca kadınların birçok ekonomik ve toplumsal zorlukla karşılaşacağını tahmin ediyoruz. Ancak, Ayşegül’ün son

sözü bu zorlukların aşımında ve hakların talep edilmesi noktasında kadınların ve rebileceği katkıyı, umudu bize hatırlatıyor:

“Benim mücadelem bitmedi. Bitmeyecek de!”

Facia sonrası gündelik hayatta kadınların yaşadıkları sıkıntılar

Soma’da eşini kaybeden kadınlar hakkında, karşılaştıkları ekonomik ve geleceğe dair kaygıların yanı sıra, yaşadıkları toplumsal baskıya dair bir başlık daha açmak gerekiyor. Kadınlar bazı dini grupların, devlet yetkililerinin ev ev gezip kadınlara evlerinden dışarı çıkmamalarını, “dulluğa yakışır şekilde davranmalarını” salık verdiklerini aktarıyorlar. Anlattıklarına göre, olaydan önceki gündelik hayat pratikleri toplum baskısıyla değişmek zorunda kalmış. Söylediklerine göre, en çok da toplum içinde tepki almamak için sokağa çıkmıyor, “dul olmanın gerektirdiklerini” yapmaya çalışıyorlar.

Biri 9 biri 4 yaşında iki çocuğu olan 34 yaşında bir kadın olan Selma şunları aktarıyor:

“Burada bir tane esnaf kolumdan tuttu, ‘ben seni çok iyi tanıyorum’ dedi. ‘Bir aydır sokaktasın. İki tane çocuğun var, yazık değil mi, git evinde otur’ dedi.”

Bir diğer gözlemimiz ise mekân olarak şehrin özellikle eşlerini kaybetmiş kadınlar için yasaklı olması. Sokakta haklarını arayan kadınlar birçok açıdan tepki alıyor. Sadece esnafın, yerlinin tutumu değil; devlet yetkililerinin de bir şekilde “konuşan kadınları” sindirmeye çalıştığı yönünde iddialar var. Salime’den dinliyoruz:

“Buraya gelinmiş yardım yapılmış. 9 kişi yardımı almış. Kim olduklarını da biliyoruz, hep aynı 9 kişi. Aradım sordum, dedim neden bize de yapılmıyor bu yardımlar. Benim eşim de aynı madende öldü. Benim hakkım da değil mi o yardımlar? Acaba konuştuğum için mi bana yardım yapılmıyor?”

Son yaptığımız ziyarette ise kadınların durumuna dair bir sorun daha gözlemledik. Daha önce de belirtildiği gibi, ölen madencilerin çoğu da eşleri de bir hayli genç yaş-talar. Yirmili yaşlarındaki bu genç kadınlar, çoğunlukla bir ya da iki çocuklarıyla bundan sonra nerede yaşayacakları, hayatlarının nasıl devam edeceği sorunu ile karşı karşıyalar. Gözlemlediğimiz kadarıyla eşini kaybeden kadınların çoğu eşlerinin ailesinin yanında yaşamaya başlamış/devam ediyor.

Tahminimiz o yönde ki, ölen eşlerin aileleriyle birlikte yaşamayı her zaman kadınlar seçmiyor. Erkeğin ailesinin korumacı tavrı ve oğullarının çocuklarına “elbette” kendilerinin bakacağına dair olan inançları devreye giriyor. Bunun yanı sıra, tüm durumlar için genellemenin doğru olmayacağını bilerek aktarıyoruz ki, ölen eşin-

den kalan aile ve çocuk tazminatının, verilen ev ve nakdi yardımların da bazı kayıp madenci ailelerinin bu genç dul kadınları kendileriyle yaşamak için yönlendirmesinde etkisi olabilir.

Yas sürecinin bazı aileler için yoğun bir şekilde devam ettiği kabul etmemiz gereken bir gerçek. Bazı ailelerde, evlerde gelecekte nasıl yaşanacağı konusu henüz konuşulmuyor olabilir. Ancak bizim ziyaret ettiğimiz evlerdeki durumdan görebildiğimiz kadarıyla geleceğe dair karar alma sürecinde genç kadınların fikri genellikle sorulmuyor. Onların yeni bir hayata başlama isteğinde olabileceği, çocuklarıyla birlikte ayrı yaşamak isteyebileceği, belki ileride yeni bir aile ve düzen kurmak isteyebilecekleri, tahmin ediyoruz ki ne tartışılan ne de benimsenen konular. Kendi geleceklerini şekillendirme konusunda ve tazminat haklarını kullanma noktasında kadınların bu toplumsal ve ailevi baskıyı artan bir şekilde yaşayabileceğini öngörüyoruz.

Kadınlar için iş olanakları

Maden faciasından olumsuz etkilenen elbette ve maalesef ki sadece eşlerini kaybeden kadınlar değil. Eşleri sağ kurtulan, çalışmaya devam etmek zorunda olan kadınlar için maden faciasından önceki koşullar ve sorunlar devam ediyor. Bölgedeki kadınlar için en önemli sorunlardan biri çalışma olanaklarının kısıtlılığı ve iş yaşamına katılmalarını zorlaştıran koşullar. Aile bütçesine eş oranda katkıda bulunmak ve kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak, kadınların anlattığına göre, ücretli bir işte çalışmalarıyla mümkün olacak.

Öğrendiğimiz kadarıyla, kadınlar ve çocuklar ya yevmiyeli işçi olarak civar köylerdeki tarlalarda ya da dönemlik iş sağlayan konserve fabrikasında çalışıyorlar. Ancak aldıkları günlük ücretler çok düşük ve çalışma saatleri çok uzun. Ayrıca tarıma dair yapılan işler genelde mevsimlik oluyor ve uzun süreli bir istihdam sağlamıyor.

Dile getirilen ve bizim de özellikle dikkat çekmek istediğimiz bir başka sorun ise çocuk sahibi kadınların çalışmak istediklerinde küçük çocuklarını güvenli bir şekilde bırakabilecekleri yerlerin olmayışı. Az sayıda özel kreş var ve ücretleri çoğu aile için karşılanamayacak kadar yüksek. Görüştüğümüz kadınlar arasında çocuğunu kendi ailelerine, komşularına bırakanlar, yanlarında tarlaya götürülenler vardı. Kimi zaman tarlaya giden çocuklar fazla hareketli bulduklarından anneleriyle geri gönderiliyorlardı. Anlatılan bir örnekte ise babanın madene, annenin tarlaya gittiği bir ailede küçük çocuklar, bakacak başka kimse olmadığı için, evde tek başlarına bırakılıyorlardı. Konuştuğumuz genç kadınların çoğu, çocukları için gündüz bakım olanakları olursa, ev dışında, gelir getiren bir işte çalışmak istediklerini, bazıları

yarım bıraktıkları eğitimlerine devam etmek istediklerini söylediler.

Kadın istihdamının sağlanması, ayrıca çocukların zamanlarını mutlu ve güvenli bir şekilde, gelişimlerini sağlayacak bir ortamda geçirmeleri için hem ilçe merkezlerinde hem de köylerde kreş ihtiyacı olduğu sürekli vurgulanan bir husus.

5. KAZAYI TAKİP EDEN SÜREÇLER – SON SÖZ

Boğaziçi Soma Dayanışması olarak bu gözlem, inceleme ve aktarım raporuyla 13 Mayıs 2014'te 301 madencimizi kaybettiğimiz Soma madenlerinde olan bitene genel bir bakış sunmaya çalıştık.

Öncelikle bölge insanını tarımdan madene sürükleyen sebepleri tarım ve “kalkınma” politikaları ışığında, yine madencilerden, köylülerden dinlediğimiz kişisel hikâyelerin eşliğinde aktarmaya çalıştık. Daha sonra eski çiftçi-yeni işçilerin madene giriş süreçlerini, almaları gereken eğitimi ve gerçekte olanı; madendeki sendika-dayıbaşı-amir-işçi arasındaki karmaşık ve hiyerarşik ilişkiler ağını birebir işçilerin verdiği örneklerle anlatmaya çalıştık.

Faciayı yaratan sebeplerden bazıları olarak sayabileceğimiz ilişkiler ağını, güvenlik önlemlerinin göz ardı edildiği ağır çalışma koşullarını, işçilerin “değersizleştirilmesini”, borçlandırılıp madene mahkûm edilmelerini, tecrübeli, tecrübesiz işçiler ve ailelerin gözüyle anlatmaya çalıştık.

Havzaya yaptığımız ziyaretler ve basından takip ettiklerimiz ışığında kadınların yaşadığı süreci ve hissettikleri toplumsal baskıyı, yardım kampanyaları ve etkilerini, geride kalan ailelerin ve özellikle çocukların bu feci durumdan nasıl etkileniyor olduklarını görüşmecilerimizin anlatımları aracılığıyla duyurmak istedik.

Takip edilmesi gereken en önemli konulardan birinin de hukuki mücadele ve dava süreci olduğuna inanıyoruz. Unutulmaması gereken çok önemli konular olduğunu düşünüyoruz. Bunlardan ilkini şu sözler aktarıyor bize: “Soma’da her ay en az bir madenci ölüyor. Bir yıl önceki kaza’da 23 kişi öldü.”

Bizler üzüntüyle görüyoruz ki toplu ölümler olmadıkça iş “kaza”ları/cinayetleri kolayca unutuluyor. Ölümler kanıksanıyor. Çevrede, Kınık’ta yeni madenler açılıyor. Bölgede en az 50 sene daha kömür işçiliği olacak gibi görünüyor. Örneğin, Elmadere köyünün bu nedenle 1-2 yıl içinde taşınması bekleniyor. Köylüler şirketin şimdiden arazileri düşük değer göstererek almaya çalıştığını anlatıyorlar. Aktardıklarına göre bu araziler şirket için son derece önemli olmasına rağmen, burası bir işinize yaramaz denerek bazı köylülerden ucuza satın alınmaya çalışılmış. Rapor da belirttiğimiz gibi artan eşitsizlik ve yardımlar hakkında gözlemlerimiz ve endişe-

lerimiz var. Bir madencinin, Mustafa'nın, ifadesiyle:

“Burada iki katliam yaşandı. 1- Maden katliamı 2- Yardım katliamı. 301 aile zenginleştirildi, susturuldu. Diğer madencilerin durumu aynen eskisi gibi... Babasız kalan çocukları oyuncak zenginini yaptılar. Diğer madenci çocuklarını düşünen olmadı.”

Hem yardım sürecine odaklanılması hem de hayatını kaybetmeyen ve uzun bir süre işsiz kalarak, daha az para kazanarak, borçlanarak, bir yerde bunun “faturasını ödeyen” işçilerin ve ailelerinin yaşadıkları zor şartlara dikkat çekilmesi gerektiğini ifade etmek istiyoruz. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, işçileri madene girmeye mecbur bırakan durumlar vardı. Bunu Soma'nın yerlisi, kıdemli bir maden işçisi, Abdullah şöyle aktarıyor:

“Burada, okumadıysan 18'inden sonra yapabileceğin başka iş yok. Direkt madene gidersin. 10-15 sene önce böyle değildi. Tütün, pamuk, hayvancılık bitince böyle oldu.”

Anlatılan örnekler arasında üniversite mezunu olup da madene giren de epeyce kişi vardı: Atama bekleyen öğretmenler, daha güvenceli bir iş bulamayan mühendisler, sosyal bilimciler... Bölgenin verimli topraklarının kullanılmaması, çiftçilerin tarımdan koparılışı, açılan maden ocakları ve yeni santraller ve onlara alan sağlamak için kesilen zeytinliklerle birlikte görüyoruz ki bölge insanı uzunca bir süre daha işçi olmaya zorlanacaktır. Bu konuda endişelerimiz var.

